

Документи

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ РЕЛІГІЄЗНАВЦІВ ДО 25-ЛІТТЯ ЗАСНУВАННЯ Ігор Козловський

THE HISTORY OF UKRAINIAN ASSOCIATION OF RESEARCHERS
OF RELIGION TO THE 25TH ANNIVERSARY OF ESTABLISHING
Ihor Kozlovskyy

У цьому номері спогадами про постання Української асоціації релігієзнавців (УАР) ділиться засновник Донецького обласного відділення УАР, релігієзнавець, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, Президент Центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних духовних стосунків, член Експертної ради з питань свободи совісті та релігійних організацій при Міністерстві культури України, член Стратегічної Ради при Міністрі культури та інформаційної політики України. І.Козловський понад 25 років пропрацював у Донецькій обласній державній адміністрації на посаді головного фахівця та начальника відділу у справах релігій, на початку 1990-х створив коледж релігієзнавства в Донецькому відкритому університеті, який згодом було трансформовано в факультет філософії і релігієзнавства Державного університету інформатики і штучного інтелекту (ДУІІШІ), а також багато

зробив для сприяння розвитку міжконфесійного і міжрелігійного діалогу і співпраці в Донецькій області, релігійна мапа якої є дуже строкатою.

На початку російсько-української війни І.Козловський став одним із організаторів міжрелігійного молитовного марафону «Молитва за Україну», який проходив у Донецьку з початку березня до листопада 2014 року, у якому приймали участь і члени Донецького осередку УАР. До 2016 року деякі члени УАР на чолі з І.Козловським, які ще залишались на окупованій території, збирали дані щодо стану релігійної свободи в Донецьку та області. У 2016 році І.Козловський був ув'язнений терористичним угрупованням так званої «Донецької Народної Республіки» і перебував в полоні майже 2 роки (700 днів).

Матеріал до друку підготувала В.Бородіна.

Козловський І.А., 24.07.2020

1. Коли виникла ідея створити УАР?

На початку незалежності України перед багатьма дослідниками постає питання подальшого розвитку такого напрямку як релігієзнавство. Ще у 1990 році я почав створення коледжу релігієзнавства, який став частиною Донецького відкритого університету. На той час я працював у відділі у справах релігій в Донецькій обласній державній адміністрації головним фахівцем, а потім вже начальником відділу.

Мені стало відомо, що в Києві започаткували у 1993 році Українську асоціацію релігієзнавців. І головний ініціатор, автор цієї ідеї, яка вже була втілена в життя, – це Анатолій Миколайович Колодний, який очолював на той час вже Відділення релігієзнавства Інституту філософії Національної академії наук України. До Донецька від Відділення приїхала Людмила Олександрівна Філіпович і за-

пропонувала створити Донецький осередок Української асоціації релігієзнавців. На той час було багато релігієзнавців, які вчилися у мене в Донецькому коледжі релігієзнавства. Я зібрав їх, і ми проголосували за створення осередку. Далі ми розробили програму, робочі плани, як далі рухатись.

2. Хто був її батьком?

- Тобто саме Вас можна назвати батьком Донецького осередку УАР?

- Певною мірою так, тому що я був одним із головних ініціаторів саме на території Донеччини створити такий осередок. Це було пов'язано з глобальною моєю ідеєю, що ми перебуваємо в стані тотального гуманітарного невігластва, особливо у такій делікатній сфері як релігія. Я бачив безліч проблем, які вже були і які назрівали не тільки в гуманітарному середовищі, а і взагалі в правовому полі. Також бачення регіональної влади стосовно діяльності релігійних організацій не сприяло вирішенню нагальних проблем. Представники місцевої влади користувалися застарілими схемами, і, практично, не розуміючи самого феномену релігії, вони так чи інакше створювали напруження у стосунках між державою і релігійними організаціями, не було можливості налагоджувати стосунки і діалог між представниками різних релігійних організацій Донеччини, і не тільки Донеччини, безумовно. Це якраз і була одна із головних причин для того, щоб працювати над підвищенням загального рівня обізнаності в сфері релігій. Я впевнений, що релігієзнавчі знання – це є певна «вакцинація» суспільства для підняття його «іммунітету» в гуманітарній та правовій сфері нашого життя.

Пізніше релігієзнавчий коледж ДООУ був трансформований в факультет філософії і релігієзнавства Інституту

проблем штучного інтелекту, який згодом став Державним університетом інформатики і штучного інтелекту.

3. Хто підтримав цю ідею?

Підтримали переважно мої учні, студенти, тому що на той час ще не було професійних релігієзнавців. Практично всі члени Донецького осередку УАР – це були ті, хто пройшов через формування себе фахівцями як у коледжі релігієзнавства Донецького відкритого університету, так і ті, хто був студентами, випускниками, а потім вже і викладачами в рамках діяльності Інституту проблем штучного інтелекту (потім Державного університету інформатики та штучного інтелекту).

4. Навіщо була потрібна така організація?

Це була потреба часу. Саме УАР створювала умови не тільки для спілкування, обміном досвідом, але й виводила на загальноукраїнський і міжнародний рівень такі відносини.

5. Що стало конкретною причиною організації УАР?

Організація виникає, тому що є потреба часу. Це саме час вимагав, по-перше, підвищувати рівень знання не тільки у фахівців, але й у пересічних громадян, а з іншого боку потрібно було об'єднувати зусилля релігієзнавців всієї України з тим, щоб формувати спільне бачення подальшого розвитку релігієзнавства як академічної дисципліни, так і тих завдань, які постали перед релігієзнавцями в практичній площині. Так чи інакше давати рекомендації, аналізувати діяльність, бачити ті чи інші тренди, які діють в суспільстві, і прогнозувати подальшу діяльність релігійних організацій, давати рекомендації органам влади. Тобто перед нами поставало величезне завдання не тільки створювати сам фаховий осередок спілкування між релігієзнав-

цями, а ще і впливати на подальший розвиток українського суспільства.

6. Що ви пам'ятаєте з 1991-1992 рр. як років підготовки до створення УАР?

1991-1992 роки – це був складний період, тому що був перехід від старих схем розуміння феномену релігії. Ми спостерігали певний спротив у викладачів, які викладали до того науковий атеїзм, а потім переходили до викладання релігієзнавства, але залишалися зі старим занадто ідеологізованим баченням феномену релігії. І це було також певною проблемою, відчувалася нагальна необхідність сформулювати нове бачення. Ми стикалися зі спротивом, нерозумінням. Були проблеми, безумовно. Але в цілому, і саме завдяки тому, що було бачення у тих, хто став на чолі цього руху – Анатолія Миколайовича Колодного, Людмили Олександрівни Филипович й інших наукових співробітників Відділення релігієзнавства, а саме воно стало лідером формування Української асоціації релігієзнавців, – все це і дало той феномен об'єднання українських релігієзнавців в одній асоціації, чим ми і відрізняємось, наприклад, від багатьох інших держав, які постали на руїнах колишнього Радянського Союзу. Там фактично не сформувалося такої єдиної організації, єдиної спільноти науковців, які мають спільне бачення як самого феномену релігії, так і її подальшого розвитку. Ми можемо бачити це і в Росії, і не тільки. Там інші умови і менше можливості для формування спільної наукової точки зору.

7. 1993 рік – рік заснування УАР. 22.01 відбулися установчі збори, 27.07 Мінюст зареєстрував УАР як громадську організацію. 14.10 відбулося розширене засідання Правління УАР. Що вам найбільше запам'яталося? І чому?

Як я вже казав, у 1993 році виникає Донецький осередок УАР. Ми з УАР завжди були на постійному зв'язку, активно користувалися інформацією, яка надходила від нашої центральної організації. І ми також інформували про те, що відбувалось у нашому Донецькому регіоні. Це був також непростий період, складний, але ж він показував, що у нас є спільне бажання рухатися далі.

8. Які події з життя УАР ви ще пам'ятаєте?

Це переважно конференції, зустрічі, спілкування. Водночас було бажання створити не тільки спільноту, але ж наповнити релігієзнавчий простір, взагалі простір науковий, добірною літературою, монографіями. І саме в той період часу ми працювали над довідником з релігієзнавства, який і став, практично, першим довідником в цій галузі. І це запам'яталося, безумовно.

10. Яким чином ви персонально або ваш обласний осередок долучився до розбудови УАР? Що відбувалося у вас в області за ці роки? Що потім виросло у всеукраїнську акцію?

Я вже говорив, що ми долучилися відразу. Ми зростали, тим більше, що практично всі члени – це мої студенти, учні, потім вже викладачі, і мені було дуже зручно збирати їх. Тобто ми працювали не епізодично, а регулярно.

Ми стали активними акторами і в громадянському житті, до нас зверталися і представники як правоохоронних структур, як державних органів, так і представники релігійних організацій. І на початку 2000 років за проханням саме релігійних спільнот, які звернулися до нас, ми виступили в якості такої координаційної структури. Я виступав як координатор Ради церков і релігійних організацій Донецької області. І потім, вже фактично на початку війни, у 2014 році

знов була відроджена ця Рада на більш активному рівні. Керівники релігійних спільнот запропонували увійти до складу Ради церков і релігійних організацій саме нашому Центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних духовних стосунків (ЦРДМДС). Цей центр був створений у 2001 році, і саме він проявляв найбільшу активність в структурі УАР. Це був певною мірою унікальний момент – громадська наукова організація запрошена стати членом об'єднання релігійних спільнот. Це говорило про те, що наш авторитет дійсно зростає.

З початку 2000 років ми постійно робили звіти про свою роботу, які відсиляли до УАР. Вона була різноманітна: наукові дослідження, лекційна робота, організація практичної діяльності, діалогові майданчики, на які збирались представники релігійних організацій і релігієзнавці.

З 1997 року на базі саме Інституту проблем штучного інтелекту ми започаткували міжнародну конференцію, яка була щорічною до, фактично, 2014 року. Двічі на рік ми проводили цю конференцію, на якій були присутні не тільки науковці, але й запрошували постійно представників релігійних організацій. Також ми започаткували разом з Духовним управлінням мусульман України (ДУМУ) «Умма» щорічну ісламознавчу конференцію. Ми також проводили спільну конференцію з єврейськими організаціями України. Тобто намагалися так чи інакше об'єднувати зусилля науковців і представників різних релігійних організацій з тим, щоб розмірковувати над різними проблемами сьогодення і життя релігійних спільнот в Україні.

Багато було й добродійних проектів. І саме створення на базі Донецького осередку УАР Центру релігієзнавчих досліджень та міжнародних духовних стосунків фактично призвело до того, що ми разом вже з релігійними

організаціями на початку війни стали одними з учасників міжконфесійного, а потім вже і міжрелігійного (коли до нас долучилися мусульмани) молитовного марафону, який проходив у Донецьку з початку березня до початку серпня 2014 року, навіть коли місто було вже окуповано. А потім вже перейшли на підпільне існування до листопада 2014 року. Це також є частиною роботи членів УАР вже в умовах окупації.

11. Що є, на вашу думку, основним здобутком УАР?

По-перше це те, що українське релігієзнавство стало як серйозна гуманітарна наука, яка затребувана громадянським суспільством і державними структурами. Так чи інакше наші релігієзнавці займають активну позицію в суспільстві, працюючи над тим, щоб не тільки був простір для дослідження релігійного феномену, але й ми виступаємо дуже часто в ролі захисників тих же релігійних спільнот, роз'яснюючи суспільству ті чи інші складні моменти в самому цьому феномені.

З початком окупації Росією у 2014 році ситуація зі свободою віросповідання на Донбасі різко погіршилася. На окупованих територіях Донеччини і Луганщини стали нормою цілеспрямовані викрадення пасторів і священників, їх жорстокі допити і тортури, масові захоплення храмів і молитовних будинків, їх руйнування тощо. Члени Донецького осередку УАР фіксували і продовжують фіксувати і аналізувати численні факти порушень, інформували відповідні органи і правозахисні організації на всіх рівнях.

12. Які були складнощі у постанні УАР?

На мій погляд, складнощі завжди є в будь-якому процесі, якщо він живий процес. Це пов'язано з тим, що це добровільна громадська організація, вона не має спонсорів, а видання монографій, друк часописів релігієзнавців – все

це потребує фінансової допомоги. Немає відповідних грантів. Так чи інакше це сповільнює вкрай необхідну пропаганду релігієзнавчих знань. Якщо на першому етапі дуже багато абітурієнтів йшли на релігієзнавство, то зараз ми бачимо, що згортається взагалі гуманітаристика в країні, що є, на мій погляд небезпекою, яка виходить на рівень національної безпеки також. Тому що саме таке гуманітарне невігластво було однією з таких причин, які здетонували всі ці процеси на Сході України.

13. Що не вдалося реалізувати?

Багато планів є взагалі, і не всі ці плани ми можемо фізично реалізувати. Але ми не зупиняємося. Підросло нове покоління наших учнів, які активно спілкуються з колегами країн Європи, Америки, Азії і продукують нові цікаві ідеї. Це надихає!

14. Як мислилася УАР і чи відповідає вона зараз тим очікуванням?

Будь-які проекти змінюються, тому що змінюється час, змінюється бачення. УАР також змінюється, росте і з'являються нові ідеї, які руйнують старі плани. Це нормально, якщо це живий процес. І УАР неформальна організація, вона є недержавною і потребує зусиль всіх членів, хто є її учасниками. Але ж ми бачимо, що не всі є активними. Коли постає питання для вирішення тих чи інших проблем, не всі релігієзнавці, навіть ті, що є членами, приймають в цьому активну необхідну участь. І тому треба постійно перебувати в процесі змін. Це і є життя!

15. Як ви бачите УАР в майбутньому? Що потрібно змінити, покращити в діяльності УАР, її центральних і обласних органах?

Треба активніше залучати грантові програми, підвищувати рівень спілкування з нашими зарубіжними коле-

гами, активніше включатися в міжнародні проекти, якщо є такі, і нам потрібно швидше рухатись. Ми повинні більше прогнозувати, бачити, який розвиток мають ті чи інші тенденції в різних релігійних спільнотах, стати більш активними учасниками діалогових процесів, які відбуваються в релігійному середовищі, і активніше розвивати міжконфесійне, міжрелігійне спілкування, стати каталізаторами таких діалогових процесів, піднімати рівень також і наших фахівців в розумінні того, що є зараз в сучасному релігійному житті. Ну і частіше, можливо, збиратися, щоб обговорювати ці питання, а не періодами раз в рік чи раз в 2-3 роки. Але ж зрозуміло, що для цього потрібні також фінансові можливості.

16. Чи збереглися у вас якісь документи, фотографії, артефакти з історії УАР? Чи могли б ви надати їх або копії для архіву УАР?

Так, у нас збереглися, але ж вони знаходяться на окупованій території. Ми збирали за всі роки необхідні матеріали, але ж війна призвела до того, що ми зараз не маємо доступу до свого архіву. Але я вірю в нашу перемогу, а значить і в повернення всіх документів.